

Nastroje społeczne w listopadzie

Przedruk i rozpowszechnianie
tej publikacji **w całości** dozwolone
wyłącznie za zgodą CBOS.
Wykorzystanie **fragmentów**
oraz danych empirycznych
wymaga podania źródła

Znak jakości przyznany CBOS przez Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 14 stycznia 2016 roku

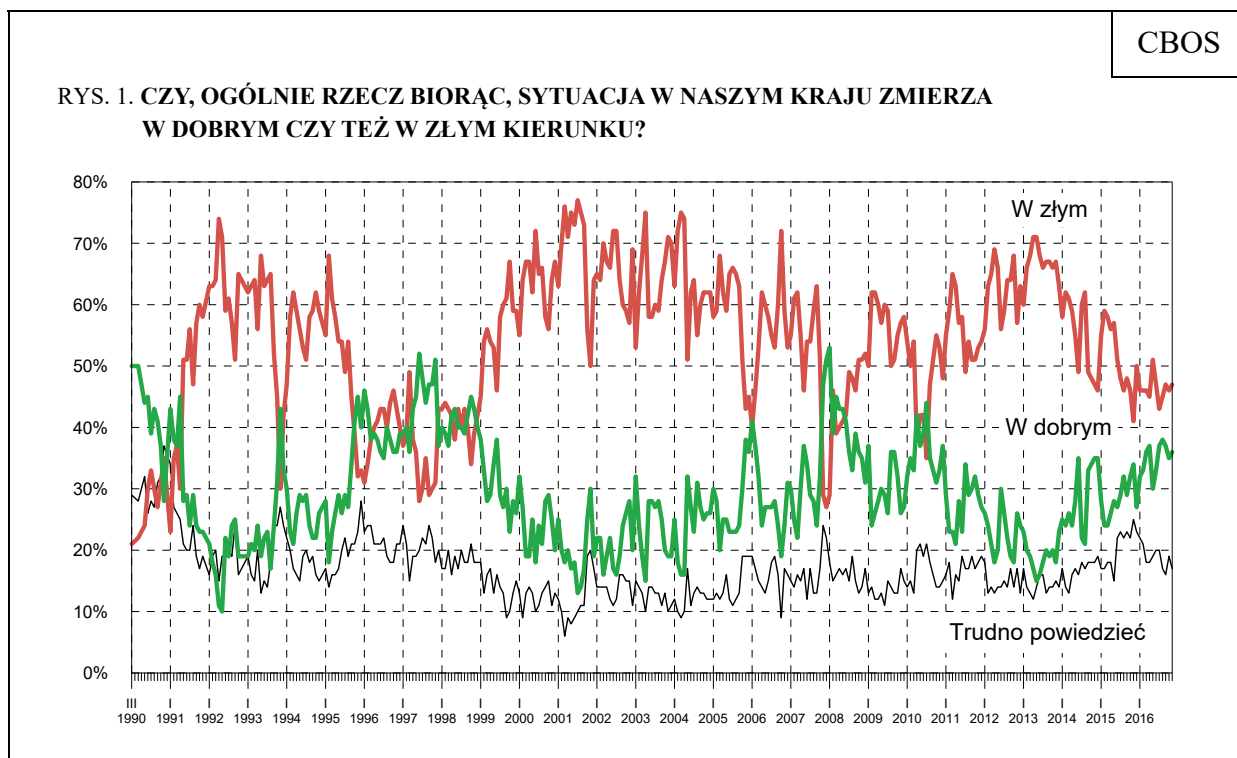

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

W ciągu ostatniego miesiąca¹ nastroje społeczne nie uległy znaczącym zmianom. Zauważalna jest jedynie korekta ubiegłomiesięcznego wzrostu ocen sytuacji w zakładach pracy oraz spadku poczucia zagrożenia bezrobociem.

OCENY

Oceny **ogólnej sytuacji w kraju** są niemal takie same jak przed miesiącem. Ponad jedna trzecia respondentów (36%) uważa, że zmierza ona w dobrym kierunku, natomiast prawie połowa (47%) jest przeciwnego zdania.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (318) przeprowadzono metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganych komputerowo (CAPI) w dniach 4–13 listopada 2016 roku na liczącej 1019 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Tabela 1

Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju zmierza w dobrym czy też w złym kierunku?	Wskazania respondentów według terminów badań												
	2015		2016										
	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
	w procentach												
W dobrym	34	27	32	33	36	37	30	33	37	38	37	35	36
W złym	41	50	46	46	46	45	51	47	43	45	47	46	47
Trudno powiedzieć	25	23	22	21	18	18	19	20	20	17	16	19	17

Niezadowoleni z kierunku rozwoju sytuacji w Polsce są przede wszystkim respondenci o lewicowych poglądach politycznych (68% opinii negatywnych), niepraktykujący religijnie (66%) lub praktykujący jedynie kilka razy w roku (55%), z wyższym wykształceniem (58%) oraz uzyskujący najwyższe dochody *per capita* (57%). W grupach społeczno-zawodowych są to głównie prywatni przedsiębiorcy (63%) oraz kadra kierownicza i specjaliści wyższego szczebla (59%) – zob. tabela aneksowa 1.

W potencjalnych elektoratach partyjnych zadowolenie z rozwoju sytuacji w kraju przeważa nad niezadowoleniem (i to zdecydowanie – 79% opinii pozytywnych) jedynie wśród zadeklarowanych wyborców PiS. Z kolei respondenci, którzy – według własnych deklaracji – w ewentualnych wyborach parlamentarnych poparliby Nowoczesną, PO lub ruch Kukiz'15, podobnie jak osoby niezainteresowane udziałem w głosowaniu i niezdecydowane, czy głosować, najczęściej źle wypowiadają się o kierunku zmian w Polsce, przy czym najbardziej krytyczni w tym względzie są sympatycy Nowoczesnej (81% ocen negatywnych) i PO (73%).

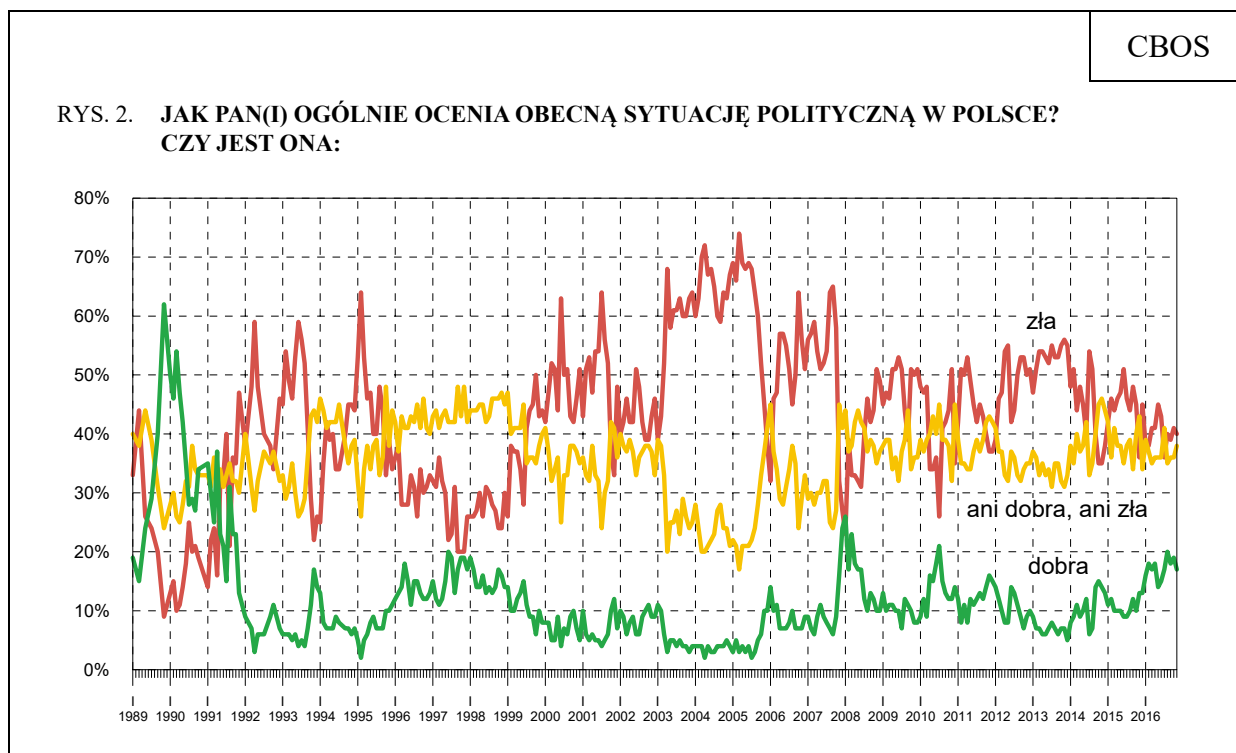
Tabela 2

Elektoraty*	Czy, ogólnie rzecz biorąc, sytuacja w naszym kraju zmierza w dobrym czy też w złym kierunku?		
	W dobrym	W złym	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Platforma Obywatelska	15	73	12
Prawo i Sprawiedliwość	79	9	12
Kukiz'15**	33	52	15
Nowoczesna	7	81	12
Niezdecydowani, czy wziąć udział w wyborach	29	46	25
Niezamierzający brać udziału w wyborach	19	60	21

* Określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych

** Ze względu na małą liczebność próby (N=43) dane dotyczące tego elektoratu należy interpretować z ostrożnością

W listopadzie, tak jak w październiku, największa część ankietowanych wyraża niezadowolenie z **sytuacji na krajowej scenie politycznej** (40%), niewiele mniejsza grupa (38%) określa ją jako przeciętną (ani dobrą, ani złą), natomiast zadowoleni z jakości życia politycznego stanowią niespełna jedną piątą (17%).

Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Tabela 3

Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację polityczną w Polsce? Czy jest ona:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	2015		2016										
	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
	w procentach												
– dobra	13	13	16	18	17	18	14	15	17	20	18	19	17
– ani dobra, ani zła	43	34	39	37	35	36	36	36	41	35	36	36	38
– zła	36	45	38	38	41	41	45	43	36	40	39	41	40
Trudno powiedzieć	8	8	7	7	7	5	5	6	6	5	7	4	5

W większości grup społeczno-demograficznych sytuacja na polskiej scenie politycznej postrzegana jest przeważnie jako zła lub przeciętna. Opinie pozytywne częściej niż negatywne wyrażają jedynie ci, którzy praktykują religijnie kilka razy w tygodniu (40% wobec 22%) oraz deklarują prawicowe poglądy polityczne (34% wobec 27%). Z kolei krytyczne opinie najczęściej wypowiadają osoby o lewicowych poglądach politycznych

(64%), niepraktykujące religijnie (64%), mieszkające w największych miastach (56%), a także uzyskujące najwyższe dochody *per capita* (52%). W grupach zawodowych są to przede wszystkim kadra kierownicza i specjaliści wyższego szczebla (57%) oraz prywatni przedsiębiorcy (53%) – zob. tabela aneksowa 2.

W potencjalnych elektoratach partyjnych zadowolenie z sytuacji politycznej w kraju wyrażają głównie zwolennicy PiS (44% ocen pozytywnych). Z kolei największym krytycyzmem w tym względzie – podobnie jak w ocenie ogólnej sytuacji w Polsce – cechują się sympatycy Nowoczesnej (75% ocen negatywnych) i PO (57%).

Tabela 4

Elektoraty*	Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację polityczną w Polsce? Czy jest ona:			
	dobra	ani dobra, ani zła	zła	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Platforma Obywatelska	6	34	57	3
Prawo i Sprawiedliwość	44	35	15	6
Kukiz'15**	14	42	42	2
Nowoczesna	1	23	75	1
Niezdecydowani, czy wziąć udział w wyborach	9	51	31	9
Niezamierzający brać udziału w wyborach	7	38	47	8

*Określone na podstawie deklaracji głosowania w ewentualnych wyborach parlamentarnych

** Ze względu na małą liczebność próby (N=43) dane dotyczące tego elektoratu należy interpretować z ostrożnością

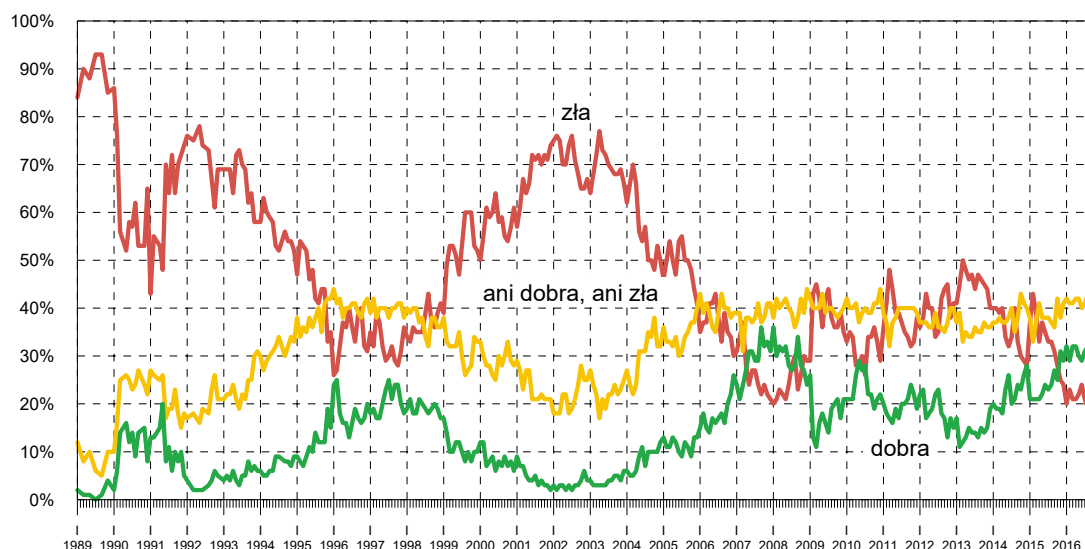
Niemal tak jak przed miesiącem postrzegana jest także **sytuacja gospodarcza kraju** – ponad dwie piąte respondentów (42%) uważa, że jest ona przeciętna, jedna trzecia (32%) ocenia ją pozytywnie, a co piąty (20%) wyraża opinię negatywną.

Tabela 5

Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację gospodarczą w Polsce? Czy jest ona:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	2015		2016										
	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
	w procentach												
– dobra	31	29	32	29	32	32	30	29	31	32	31	33	32
– ani dobra, ani zła	38	41	42	41	41	42	42	40	41	43	42	40	42
– zła	25	24	20	23	21	21	22	24	21	19	21	22	20
Trudno powiedzieć	6	6	6	7	6	5	6	7	7	6	6	5	6

Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

RYS. 3. JAK PAN(I) OGÓLNIIE OCENIA OBECNĄ SYTUACJĘ GOSPODARCZĄ W POLSCE? CZY JEST ONA:

Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

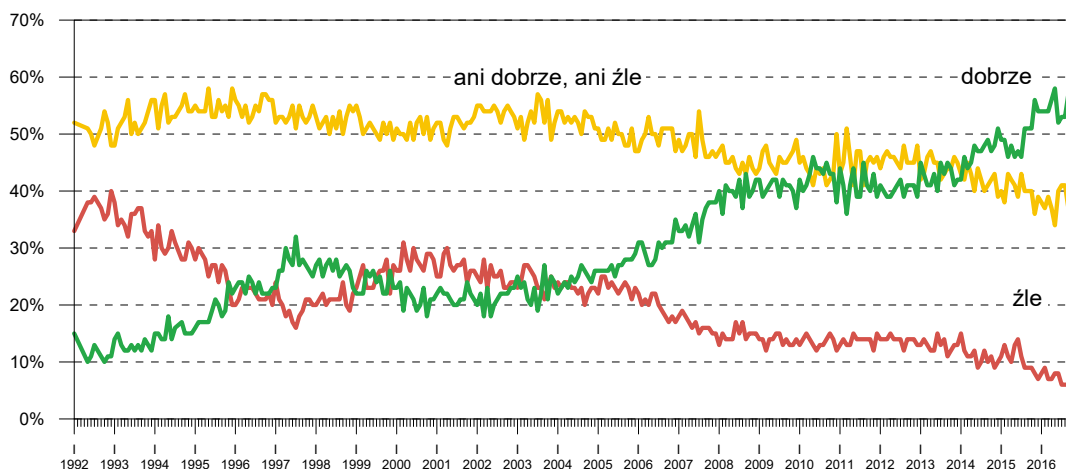
Poziom zadowolenia z kondycji polskiej gospodarki także różnicuje religijność i orientacja polityczna respondentów, ale dodatkowo kształtuje go sytuacja finansowa badanych oraz ich subiektywna ocena własnej sytuacji materialnej. Im wyższe dochody *per capita* oraz im większa satysfakcja z kondycji materialnej gospodarstwa domowego, tym lepiej postrzegana jest sytuacja ekonomiczna kraju (zob. tabela aneksowa 3).

Od października nie zmieniły się również oceny **jakości życia ankietowanych** – 59% respondentów deklaruje, że im i ich rodzinom żyje się dobrze, jedna trzecia (34%) określa swoją sytuację w tym zakresie jako ani dobrą, ani złą, a co czternasty respondent (7%) jest niezadowolony z jakości życia swojej najbliższej rodziny.

Tabela 6

Czy obecnie Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	2015		2016										
	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
	w procentach												
– dobrze	56	54	54	54	54	56	58	52	53	53	57	59	59
– ani dobrze, ani źle	36	39	38	37	39	37	34	40	41	41	37	34	34
– źle	8	7	8	9	7	7	8	8	6	6	6	7	7

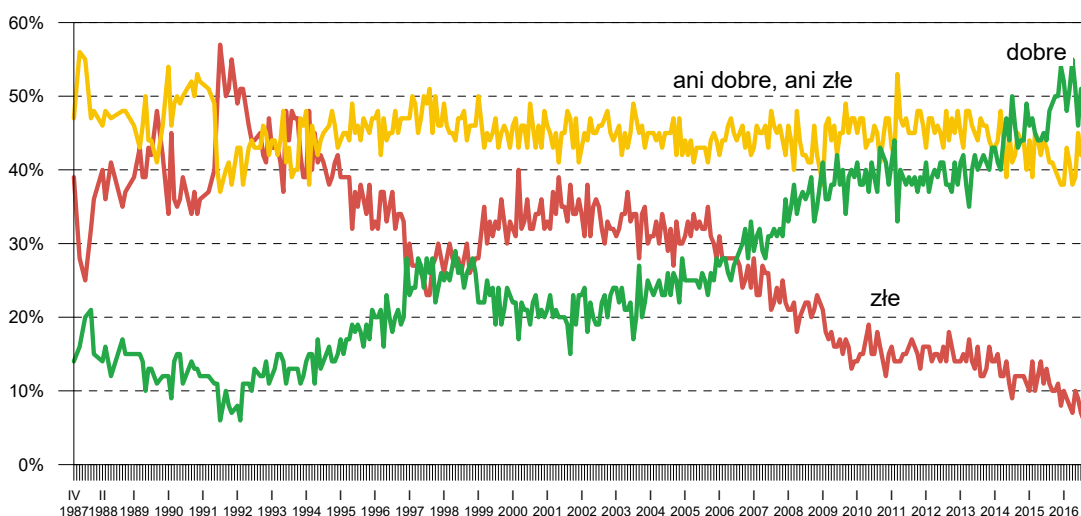
RYS. 4. CZY OBECNIE PANU(I) I PANA(I) RODZINIE ŻYJE SIĘ:

Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

W ciągu miesiąca minimalnie poprawiły się opinie na temat **materiałnych warunków życia gospodarstw domowych** – zwiększyła się grupa osób oceniających je pozytywnie (z 52% do 54%), zarazem zmalał odsetek tych, które określają je jako przeciętne (z 39% do 37%). Co jedenasty badany (9%) wyraża niezadowolenie ze swojej sytuacji materialnej.

RYS. 5. JAK PAN(I) OCENIA OBECNE WARUNKI MATERIALNE SWOJEGO GOSPODARSTWA DOMOWEGO? CZY SĄ ONE:

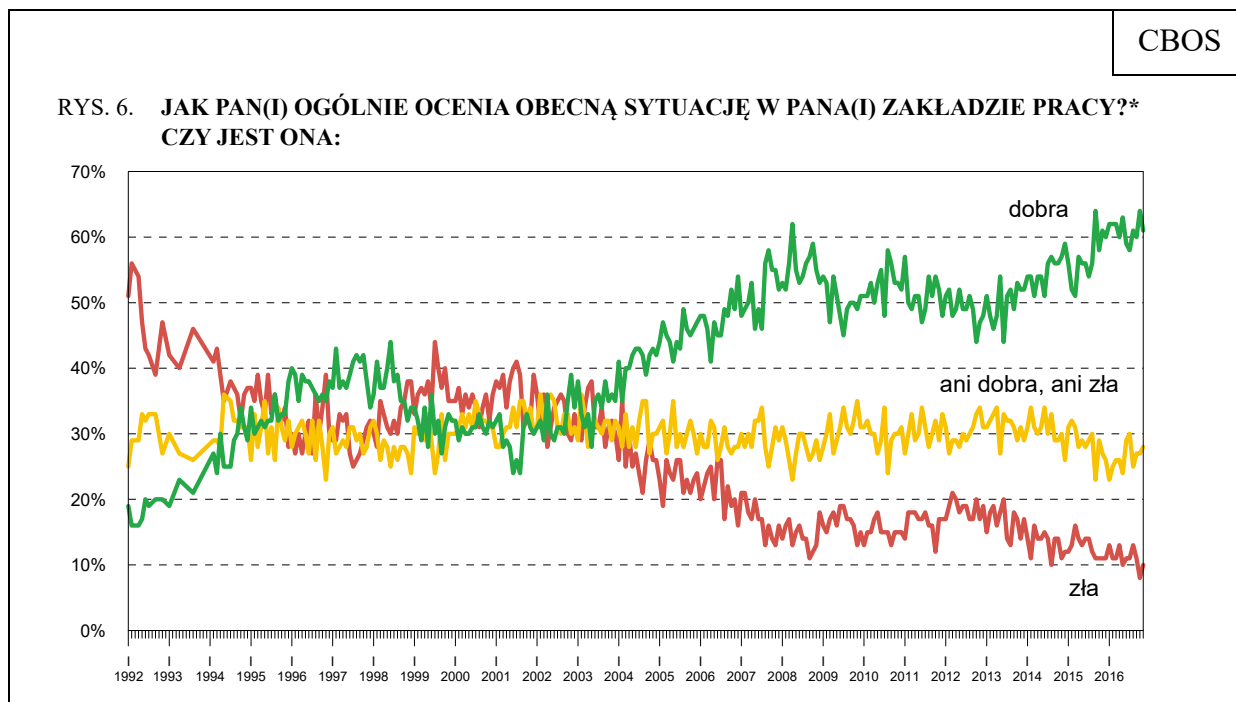
Do marca 1992 roku pytanie brzmiało: „Jak ocenia Pan(i) swoje (rodziny) obecne warunki materialne?”, a środkową kategorią skali było „średnie, przeciętne”

Tabela 7

Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego? Czy są one:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	2015		2016										
	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
	w procentach												
– dobre	50	54	52	48	51	55	51	46	51	51	55	52	54
– ani dobre, ani złe	39	38	38	43	41	38	39	45	42	43	39	39	37
– złe	11	8	10	9	8	7	10	9	7	6	6	9	9

Satysfakcja z poziomu życia rodziny rośnie wraz z wielkością uzyskiwanych dochodów *per capita* oraz – co się z tym wiąże – poziomem wykształcenia badanych, maleje natomiast wraz z wiekiem. W grupach społeczno-zawodowych stosunkowo najlepiej o jakości życia swoich rodzin wypowiadają się pracownicy administracyjno-biurowi, kadra kierownicza i specjaliści wyższego szczebla oraz uczniowie i studenci (zob. tabela aneksowa 4).

Nieco gorsze od ubiegłomiesięcznych są natomiast oceny **kondycji zakładów pracy**. Nieznacznie zwiększyła się grupa pracowników określających ją jako złą (z 8% do 10%), jednocześnie zmalała liczba zatrudnionych, którzy wyrażają zadowolenie z obecnej sytuacji w ich miejscu pracy (z 64% do 61%).

* Odpowiedzi osób pracujących. Pominięto odpowiedzi „trudno powiedzieć”

Tabela 8

Jak Pan(i) ogólnie ocenia obecną sytuację w Pana(i) zakładzie pracy? Czy jest ona:	Wskazania respondentów aktywnych zawodowo* według terminów badań												
	2015		2016										
	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
	N*	501	507	574	543	535	612	580	516	501	568	520	497
w procentach													
– dobra	61	60	62	62	62	60	63	59	58	61	60	64	61
– ani dobra, ani zła	27	26	23	25	26	26	24	29	30	25	27	27	28
– zła	11	11	13	11	11	13	10	11	11	13	11	8	10
Trudno powiedzieć	1	3	2	2	1	1	3	1	1	1	2	1	1

Ocena sytuacji w zakładzie pracy związana jest przede wszystkim z sytuacją materialną pracujących – najlepiej postrzegają ją ci, którym się stosunkowo najlepiej powodzi i którzy dobrze oceniają swoje warunki materialne. Nieco lepiej niż inni o kondycji firm wypowiadają się też pracownicy najmłodszy oraz mieszkający w największych miastach (zob. tabela aneksowa 5).

PRZEWIDYWANIA

W listopadzie, podobnie jak przed miesiącem, grupa badanych oczekujących, że w ciągu najbliższego roku **sytuacja w kraju** się poprawi, jest porównywalna z odsetkiem tych, którzy obawiają się jej pogorszenia (odpowiednio: 26% i 28%). Niezmiennie przeważają respondenci, którzy nie spodziewają się zmian w tym zakresie (39%).

Tabela 9

Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku sytuacja w Polsce poprawi się, pogorszy czy też się nie zmieni?	Wskazania respondentów według terminów badań												
	2015		2016										
	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
	w procentach												
Poprawi się	24	24	30	28	27	27	21	23	25	24	26	25	26
Nie zmieni się	44	35	33	33	36	37	39	42	42	44	41	38	39
Pogorszy się	20	29	26	29	31	27	31	27	24	23	26	29	28
Trudno powiedzieć	12	12	11	10	6	9	9	8	9	9	7	8	7

Minimalnie bardziej pesymistyczne niż w październiku są z kolei przewidywania dotyczące **jakości życia politycznego w Polsce**. Obecnie więcej niż jedna czwarta badanych (29%, wzrost o 3 punkty procentowe) sądzi, że w najbliższych dwunastu miesiącach sytuacja polityczna w kraju się pogorszy, niespełna jedną piątą (19%) stanowią osoby wyrażające

przeciwną opinię, tradycyjnie zaś najczęstszy jest pogląd, że sytuacja w tym zakresie nie ulegnie zmianie (43%, spadek o 2 punkty).

Tabela 10

Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja polityczna w Polsce:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	2015		2016										
	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
	w procentach												
– poprawi się	24	25	28	23	23	23	19	18	19	18	19	18	19
– nie zmieni się	38	33	31	37	39	43	44	44	48	47	48	45	43
– pogorszy się	25	31	30	30	29	25	30	26	21	25	25	26	29
Trudno powiedzieć	13	11	11	10	9	9	7	12	12	10	8	11	9

W porównaniu z październikiem nieznacznie wzrosła przeważająca od wielu miesięcy grupa badanych, według których w najbliższym roku **sytuacja gospodarcza w Polsce** się nie zmieni (z 41% do 43%), jednocześnie zmniejszył się (o 2 punkty procentowe, do 26%) odsetek tych, którzy oczekują jej poprawy. Zmian na gorsze, tak jak przed miesiącem, spodziewa się około jednej piątej ankietowanych (21%).

Tabela 11

Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja gospodarcza w Polsce:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	2015		2016										
	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
	w procentach												
– poprawi się	27	24	30	24	28	29	22	22	25	25	27	28	26
– nie zmieni się	47	43	37	41	42	46	47	45	47	45	46	41	43
– pogorszy się	14	20	20	24	20	17	21	20	17	19	18	21	21
Trudno powiedzieć	12	13	13	11	10	8	10	13	11	11	9	10	10

Niemal takie jak przed miesiącem są przewidywania dotyczące **jakości życia badanych i ich rodzin**. Około trzech piątych respondentów (59%) sądzi, że za rok im i ich rodzinom będzie się żyło tak samo jak obecnie, jedna piąta (22%) przewiduje poprawę poziomu życia, a jedna dziewiąta (11%) – pogorszenie.

Tabela 12

Jak Pan(i) sądzi, czy za rok Panu(i) i Pana(i) rodzinie będzie się żyło:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	2015		2016										
	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
	w procentach												
– lepiej	23	22	25	23	25	24	20	22	20	22	20	21	22
– tak samo	58	58	56	58	58	59	58	60	63	59	62	58	59
– gorzej	9	10	8	9	9	10	13	8	9	10	9	12	11
Trudno powiedzieć	10	10	11	10	8	7	9	10	8	9	9	9	8

W stosunku do października nie zmieniły się też prognozy **warunków materialnych gospodarstw domowych**. Niemal trzy czwarte badanych (72%) sądzi, że w najbliższych dwunastu miesiącach ich sytuacja materialna nie ulegnie zmianie, pogorszenia w tym zakresie obawia się 9% ankietowanych, natomiast na poprawę liczy niespełna jedna piąta (19%).

Tabela 13

Jak Pan(i) sądzi, czy w ciągu najbliższego roku warunki materialne Pana(i) gospodarstwa domowego:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	2015		2016										
	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
	w procentach												
– poprawią się	23	22	24	19	18	21	18	17	21	20	19	18	19
– pozostaną bez zmian	68	70	69	72	74	71	72	76	71	72	73	72	72
– pogorszą się	9	8	7	9	8	8	10	7	8	8	8	10	9

W ostatnim miesiącu minimalnie pogorszyły się opinie zatrudnionych na temat **kondycji ich zakładów pracy**. Poprawy w tej dziedzinie spodziewa się co piąty pracujący (21%, spadek o 2 punkty procentowe), a pogorszenia – co dziesiąty (10%). Większość (63%) jest zdania, że najbliższy rok nie wpłynie w żaden sposób na sytuację firmy, w której są zatrudnieni.

Tabela 14

Czy, Pana(i) zdaniem, w ciągu najbliższego roku sytuacja w Pana(i) zakładzie pracy:	Wskazania respondentów aktywnych zawodowo* według terminów badań												
	2015		2016										
	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
	w procentach												
N*	502	507	574	543	536	612	582	515	501	568	520	497	544
– poprawi się	25	23	24	23	22	21	18	25	25	21	23	23	21
– pozostanie bez zmian	62	56	57	61	64	63	64	61	56	61	60	61	63
– pogorszy się	6	12	11	9	8	10	10	7	9	10	10	9	10
Trudno powiedzieć	7	9	8	7	6	6	8	7	10	8	7	7	6

BEZPIECZEŃSTWO ZATRUDNIENIA I OCENA LOKALNYCH RYNKÓW PRACY

W listopadzie nieco poprawiły się oceny **sytuacji na lokalnych rynkach pracy**. Przybyło respondentów twierdzących, że można znaleźć zatrudnienie, ale niespełniające oczekiwań (wzrost z 51% do 55%), oraz tych, których zdaniem możliwe jest znalezienie satysfakcjonującej pracy (z 7% do 9%). Ubyło zaś osób przekonanych, że w ich miejscowości bądź okolicy trudno jest o jakąkolwiek pracę (spadek z 30% do 26%) lub że nie ma jej wcale (z 7% do 5%).

Tabela 15

Jak określił(a)by Pan(i) sytuację na rynku pracy w Pana(i) miejscowości lub okolicy? Czy, Pana(i) zdaniem, obecnie:	Wskazania respondentów według terminów badań												
	2015		2016										
	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI
	w procentach												
– bez większych problemów można znaleźć odpowiednią pracę	4	5	4	6	5	6	8	4	7	7	9	7	9
– można wprawdzie znaleźć jakąś pracę, ale trudno jest o pracę odpowiednią	48	44	45	42	46	45	45	49	49	52	50	51	55
– trudno jest znaleźć jakąkolwiek pracę	36	36	38	37	36	37	33	34	30	31	29	30	26
– nie można znaleźć żadnej pracy	8	11	9	12	10	8	9	8	8	6	7	7	5
Trudno powiedzieć	4	4	4	3	3	4	5	5	6	4	5	5	5

O trudnościach związanych ze znalezieniem jakiegokolwiek zatrudnienia lub zupełnym braku pracy przekonani są przede wszystkim renciści (łącznie 55% wskazań), rolnicy (49%) oraz emeryci (40%), a ponadto osoby o najniższych dochodach *per capita* (46%), niezadowolone ze swojej sytuacji materialnej (45%), mające wykształcenie podstawowe (41%) oraz mieszkające na wsi (41%) – zob. tabela aneksowa 7.

Po ubiegłomiesięcznym znaczącym spadku, do poziomu z września powróciły wskazania dotyczące **poczucia zagrożenia bezrobociem**. Obecnie nieco ponad jedna czwarta pracujących (29%, wzrost o 6 punktów procentowych) liczy się z możliwością utraty pracy, natomiast ponad dwie trzecie (70%, spadek o 4 punkty) deklaruje pewność zatrudnienia.

Tabela 16

Czy liczy się Pan(i) z możliwością utraty obecnej pracy (zwolnienia, bankructwa, upadku, likwidacji zakładu, gospodarstwa itp.)?	Wskazania osób aktywnych zawodowo* według terminów badań																									
	2015				2016																					
	XI (N=503)		XII (N=507)		I (N=574)		II (N=543)		III (N=536)		IV (N=612)		V (N=582)		VI (N=515)		VII (N=501)		VIII (N=568)		IX (N=521)		X (N=497)		XI (N=544)	
	w procentach																									
Bardzo poważnie się z tym liczę	8	29	8	32	5	29	6	32	4	30	4	31	3	25	4	30	8	32	4	26	5	30	4	23	4	29
Raczej tak	21		24		24		26		26		27		22		26		24		22		25		19		25	
Raczej nie	41		36		40		42		39		39		44		39		38		37		38		46		39	
Nie, to mało prawdopodobne	26	67	28	64	28	68	24	66	29	68	28	67	27	71	28	67	28	66	33	70	30	68	28	74	31	70
Trudno powiedzieć	4	4	4	4	3	3	2	2	2	2	2	2	4	4	3	3	2	2	4	4	3	3	3	3	1	1

* Dotyczy osób zatrudnionych, także rolników oraz emerytów i rencistów pracujących w niepełnym wymiarze godzin

W grupach zawodowych obawy przed utratą zatrudnienia najczęściej wyrażają robotnicy niewykwalifikowani (44% z nich liczy się z taką ewentualnością), pracownicy administracyjno-biurowi (40%) oraz prywatni przedsiębiorcy (39%). Poczucie zagrożenia bezrobociem jest wyższe wśród kobiet niż mężczyzn (35% wobec 25%) – zob. tabela aneksowa 8.

W listopadzie nastroje społeczne utrzymują się na niemal takim samym poziomie jak przed miesiącem, co więcej – pozostają w miarę stabilne od początku tego roku. W ocenach ogólnej sytuacji w kraju oraz sytuacji na polskiej scenie politycznej przeważa krytycyzm, oceny sytuacji gospodarczej najczęściej są neutralne, natomiast w wymiarze prywatnym dominuje zadowolenie. Z kolei w przewidywaniach na najbliższy rok najczęściej wyrażane jest przekonanie, że zarówno w sferze publicznej, jak i prywatnej nic zasadniczo się nie zmieni. Jedyna znacząca zmiana w listopadzie to korekta ubiegłomiesięcznego spadku poczucia zagrożenia bezrobociem. Obecnie, podobnie jak we wrześniu, utraty pracy obawia się ponad jedna czwarta zatrudnionych (29%).

Opracował
Rafał BOGUSZEWSKI